

Ieder zijn ranglijstje

Meten om te weten

Ranglijsten van landen, regio's en steden zijn vooral populair bij media, politici en beleidsmakers. Bedrijven zullen hun locatiekeuze er niet van laten afhangen.

De Britse natuurkundige Lord Kelvin zei eens: 'Als je het niet kunt meten, kun je het ook niet verbeteren'. Zouden ranglijsten daarom vandaag de dag zo populair zijn? Verbeteringen opmerken zonder kennis van de Ausgangssituation is bijna onmogelijk. Daarom houden organisaties van professionele tennistoernooien vast aan de

ATP-ranglijst voor het startgeld. Oliebollenbakkers en universiteiten hebben hun klasseringen in de vorm van de *Algemeen Dagblad* oliebollentest en de Shang Hai Ranking.

'Nederland raakt achterop met de investeringen in onderzoek en ontwikkeling', schreef *NRC Handelsblad* begin dit jaar bezorgd. Nederland behoort niet meer tot de vijf meest

innovatieve landen ter wereld. In Duitsland leidden de uitkomsten van het eerste PISA (Programme for International Student Assessment) tot een serieuze discussie. De plek van Duitse scholieren op de ranglijst strookte niet met het zelfbeeld van de Duitse *Bildungskultur*.

Ook indexen om gebieden (landen, regio's en steden) met elkaar te vergelijken zijn populair bij media, politici en beleidsmakers. Het *World Competitiveness Yearbook* en het *Global Competitiveness Report* zijn de bekendste. Landen worden vergeleken op verschillende statistische indicatoren zoals kwaliteit

De ene index beoordeelt het Nederlandse ontslagrecht gunstig, de andere vindt het een zwak punt

van de infrastructuur, en opleidingsniveau van de bevolking. Daarvoor wordt een multicriteria-analyse gebruikt: een statistische techniek om ongelijksoortige indicatoren toch met elkaar te kunnen vergelijken.

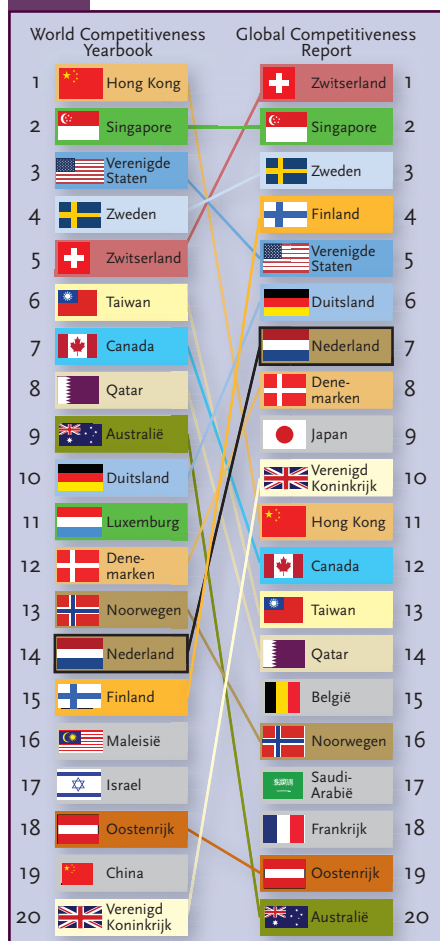
Zwitsers onderonsje

De Duitser Klaus Martin Schwab richtte in 1971 in Genève het World Economic Forum (WEF) op om 'de situatie in de wereld te verbeteren'. WEF brengt politieke leiders, zakenmensen en wetenschappers jaarlijks bij elkaar in Davos om te debatteren over de economische ontwikkeling van de wereld. Om de discussies te ondersteunen geeft WEF sinds 1979 het *Global Competitiveness Report* uit. Tot 1988 gebeurde dat samen met het International Institute for Management Development (IMD), een *businessschool* in Lausanne.

In 1989 scheidden de wegen van WEF en IMD. Ze waren het niet meer eens over de onderzoeksmethode. WEF houdt vast aan de groeimogelijkheden van het bruto binnenlands product (BBP) per inwoner als betrouwbaarste indicator voor concurrentiekracht. IMD hanteert een ruimere definitie: 'Concurrentiekracht van landen is dat deel van de economische theorievorming dat gegevens en beleid van een land analyseert, om een omgeving te creëren en handhaven die meer waardecreatie voor ondernemingen mogelijk maakt en meer welvaart voor haar inwoners'.

Ondanks de verschillende insteek komen 16 landen in de top-20 van 2011 van WEF en IMD overeen (figuur 1). Nederland steeg van 8 naar 7 in het *Global Competitiveness Report*. Volgens de makers komt dat door het institutionele systeem en de 'efficiëntie van de financiële markten'. In het *World Competitiveness Yearbook* daalt Nederland in de periode 2007-2011 van een 7^e naar een 14^e plaats. De Nederlandse bedrijfsomgeving wordt volgens IMD ongunstig beïnvloed door onder meer het dreigende vertrek van R&D-vestigingen

Figuur 1: Top-20 concurrentiekracht landen (2011)

en dienstverlenende bedrijven en de te hoge inkomstenbelasting en verplichte bijdragen van werkgevers aan de sociale zekerheid.

Nederland neemt op beide ranglijsten zowel topposities in als staartposities (figuur 2). Soms spreken ze elkaar tegen. IMD beoordeelt het Nederlandse ontslagrecht uitermate gunstig, terwijl WEF dat juist een zwakte vindt. Sommige sterke punten lijken een direct verband te hebben met zwakke. Nederland scoort bij IMD slecht vanwege de lage gemiddelde arbeidstijd per werknemer, maar goed als het gaat om het aandeel van vrouwen in de arbeidsmarkt. Dat veel vrouwen misschien werken omdat ze dat parttime kunnen doen, valt buiten het bestek van de analyse. Een ander voorbeeld van een moeilijk te interpreteren indicator geeft de Delftse hoogleraar Innovatie Alfred Kleinknecht. De Scandinavische landen doen het goed in de concurrentiekrachtindexen, maar hebben wel hoge belastingen. Hoge belastingen worden in de indexen negatief beoordeeld en daarachter zit volgens Kleinknecht een liberaal gedachtegoed.

Nederlands bekleedt een toppositie wat betreft de openheid ten aanzien van buitenlanders, maar de waardering van deze index

Figuur 2: Top- en staartposities van Nederland

Toppositie (IMD, 59 landen)	Toppositie (WEF, 142 landen)
1 <i>Nationale cultuur is open voor buitenlanders</i>	1 Malaria-infecties per 100.000 inwoners
1 Arbeidsparticipatie vrouwen	1 Jaarlijkse inflatie
1 Ontslagkosten	2 <i>Kwaliteit van de haveninfrastructuur</i>
2 <i>Infrastructuur voor scheepvaart</i>	2 Deelname aan het secundair onderwijs
3 <i>Beschikbare medische zorg</i>	2 <i>Mededingingsbeleid</i>
3 Breedbandabonnees	2 Breedbandabonnees
3 <i>Vreemdetalenkennis</i>	4 Handelstarieven
3 Snelheid breedbandinternet	4 <i>Kwaliteit marketing van ondernemingen</i>
5 Directe investeringen in het buitenland	5 <i>Samenwerking tussen werkgevers en werknemers</i>
Staartpositie (IMD)	Staartpositie
46 Kosten mobiel bellen	66 <i>Relatie loonkosten en arbeidsproductiviteit</i>
46 Loonkosten managers	68 <i>Solvabiliteit van de banken</i>
47 Loonkosten in de dienstensector	72 Totale belastingdruk
48 Kosten breedbandinternet	93 <i>Bescherming van beleggers</i>
50 Gewerkte uren	97 Overheidstekort als % van het BBP
55 Inkomstenbelast. als deel BBP per hoofd	113 Overheidsschuld als een % van het BBP
58 Inkomende investeringen als % BNP	121 <i>Overheidsregulering ontslagrecht</i>
58 <i>Relocatie R&D-vestigingen dreigt</i>	132 <i>Flexibiliteit in de loonvorming</i>

De cursieve scores zijn gebaseerd op enquêteonderzoek (perceptie). De overige zijn 'harde' cijfers uit statistieken van internationale organisaties zoals IMF, Wereldbank en de Verenigde Naties.

Dubai schermt voortdurend met zijn zeer hoge scores in de FDI-surveys over directe buitenlandse investeringen, zoals het 2011 AT Kearney FDI Confidence Index Report.

FOTO: THE TRAVEL GURU

is gebaseerd op het zelfbeeld onder Nederlandse ondernemers. Elders in Europa beoordeelt men het klimaat in Nederland toch anders, zoals onder meer blijkt uit artikelen in de Roemeense krant *Adevarul* (8 juni 2011) en de Poolse *Gazeta Wyborcza* (23 april 2011), waarin men zich afvraagt waarom Nederland zo'n 'xenofob' land is geworden.

Critici

Nobelprijswinnaar economie Paul Krugman is erg kritisch over de landenranglijsten. 'Landen concurreren niet met elkaar zoals bedrijven. Bij bedrijven is de winst van de één het verlies van de ander. Maar groei in het ene land is ook positief voor het andere land. De obsessie van politici met concurrentiekracht is gevaarlijk. Het komt voort uit nationalisme en kan leiden tot een roep om privileges voor "sterke sectoren" en protectionisme.'

Soms lijkt de rangorde van landen bijna onverklaarbaar. In de Global Competitiveness Index (GCI) van 2011 staat Saudi-Arabië in de top-20 vanwege gunstige scores op onder meer innovatie en ondernemersklimaat. Volgens de index is de beschikbaarheid van wetenschappers en technici in Saudi-Arabië beter dan in bijvoorbeeld Duitsland of Polen. De formulering van opiniërende vragen in het onderzoek zijn mogelijk de oorzaak van de opmerkelijke verschillen. WEF legt 13.500 zakenlieden vragen voor als 'Is uw land een wereldleider op het gebied van technologie?'. Meninge verzameld in enquêtes worden gemixt met macro-economische cijfers. Hierdoor kan een land met chauvinistische zakenlieden op dat onderdeel compenseren voor een groot begrotingstekort of een lage

onderwijsdeelname. IMD gebruikte in 2011 248 variabelen, waarvan er 116 uit een enquête afkomstig waren. WEF beperkt zich tot 113, waarvan 78 uit een enquête. Vergelijken concurrentiekrachtindexen appels met peren?

Voorwaardescheppend

Stéphane Garelli, directeur van het World Competitiveness Center van IMD vindt van niet. 'Onze index meet niet alleen economische prestaties, welvaart of macht. Ze is ook de weerslag van langdurig onderzoek. Het zijn bedrijven die concurreren en welvaart creëren, maar overheden vormen de omgeving waarin ondernemingen waarde kunnen creëren. Neem de Oost-Aziatische landen. Die hebben de laatste jaren enorm geïnvesteerd in hun onderwijssysteem. Ze willen niet meer op korte termijn concurreren met goedkope arbeid, maar hun concurrentiekracht baseren op een goed opgeleide beroeps-

bevolking. Kennis is vandaag de dag een cruciale concurrentiefactor. De manier waarop kennis verworven en gemanaged wordt, is een nationale verantwoordelijkheid. Alleen al daarom concurreren landen.'

Kijken naar de exportpositie van landen in verschillende producten- en dienstencategorieën is daarbij niet genoeg – dat deed David Ricardo in 1819 al met zijn comparatieve kostentheorie. Sinds begin jaren 80 is de wereld echter ingrijpend veranderd. Landen kunnen hun welvaart niet alleen verhogen door meer te exporteren, ze kunnen dat ook door directe buitenlandse investeringen (FDI's) aan te trekken – zoals Maleisië, Singapore en Dubai bewijzen. FDI's worden gedaan door bedrijven, maar een zelfde investering in land A en land B levert niet hetzelfde op. Dat komt door verschillen in politieke en economische context. Landen concurreren met elkaar in het aanbieden van

Figuur 3: Posities van steden/regio's in vier wereldranglijsten

	Mercer Quality of Living survey (2010)	The Wealth Report (2010)	EU Regional Competitiveness Index (2010)	European Regional Prospects (2010)
1	Wenen	New York	Utrecht	Poznan
2	Zürich	Londen	Kopenhagen e.o.	Warschau
3	Genève	Parijs	Noord-Holland	Krakow
4	Vancouver	Tokyo	London	Praag
5	Auckland	Los Angeles	Stockholm	Cork
6	Düsseldorf	Brussel	Helsinki e.o.	Sofia
7	Frankfurt	Singapore	Zuid-Holland	Bratislava
8	München	Berlijn	Parijs e.o.	Toulouse
9	Bern	Beijing	Noord-Brabant	Budapest
10	Sydney	Toronto	Oxford e.o.	Nantes

de goede bedrijfsomgeving (juridisch, administratief en infrastructureel).

Harvard-econoom Michael Porter voegt daaraan toe: 'Met empirisch wetenschappelijk onderzoek kunnen we steeds nauwkeuriger de determinanten van concurrentiekracht achterhalen. Datzelfde onderzoek stelt ons in staat politici en beleidsmakers te adviseren. Onze analyses zeggen iets over de lokale omstandigheden die verbeterd kunnen worden om de concurrentiekracht te verhogen.' Porter bracht met zijn adviesbureau The Monitor Group adviezen uit aan regeringen, van Armenië tot Nieuw-Zeeland, en aan regeerders uiteenlopend van Barack Obama tot Moammar Khadafi.

Regionale concurrentiekracht

Jan Siemons, partner *location decisions* bij Buck Consultants International in Nijmegen vindt dat de landenvergelijkingen vooral geschikt zijn om op macroniveau een eerste indruk te krijgen over een land. 'Maar zodra een bedrijf echt op zoek gaat naar een nieuwe locatie, kom je bij heel lokale gegevens uit. Die vind je niet terug in zo'n studie van WEF of IMD.'

De mening van Siemons werd gedeeld door de Europese Commissie. Zij gaven het Joint Research Centre van de Commissie de opdracht een index te ontwikkelen voor regionale concurrentiekracht. De EU Regional Competitiveness Index (ERCI) vergelijkt 268 Europese regio's op Nuts 2-niveau (in Nederland: provincies). Uiteindelijk werden 68 variabelen met elkaar gecombineerd. De onderzoekers werkten samen met het World Economic Forum. Volgens onderzoeker en statisticus Paola Annoni, betrokken bij de Europese index, levert de combinatie van subjectieve variabelen met harde gegevens toch statistisch robuuste uitkomsten op (figuur 3). 'We zijn in november 2008 begonnen met 81 variabelen. Een paar vielen af omdat we niet voor alle Europese Nuts 2-regio's de cijfers hadden. Andere cijfers pasten niet samen in een dimensie. Uiteindelijk kwamen we uit op 69 geschikte variabelen.' Annoni geeft toe dat sommige cijfers

vertekenen. De kwaliteit van het onderwijs in een regio wordt gemeten aan de hand van de eerdergenoemde PISA-scores. Maar PISA wordt op nationale schaal gemeten, terwijl in Italië het onderwijsniveau in het noorden en zuiden aanzienlijk verschilt.

Tussen de oren

Henk Ligtenberg was in 1993 hoofd investeringsbevordering van de Overijsselse Ontwikkelingsmaatschappij OOM. De provincie Overijssel haalde toen een eervolle 6^e plaats in een regiovergelijking van het Duitse onderzoeksinstituut Empirica: 'Oost-Nederland kwam in die tijd niet altijd positief in het nieuws. We hebben de hoge positie vooral gebruikt om de media te bewerken.' Ligtenberg kan zich geen investeerder herinneren die zich in Overijssel gevestigd heeft op basis van het onderzoek. 'Zo werken die dingen niet. Aan de andere kant: een ondernemer die dit soort informatie krijgt, slaat het misschien op in zijn onderbewustzijn. Als hij dan een paar jaar later een nieuwe locatie zoekt, komt hij misschien toch bij ons terecht. Maar vooral de politici waren enthousiast over de uitverkiezing.'

Geluksindex

De voormalige koning Jigme Singye Wangchuk van Bhutan vond de economische vergelijkingen tussen landen maar onzin. Daarom lanceerde de vorst de Bruto Nationaal Geluks Index. Deze meet naast de dimensie economie ook spiritualiteit, duurzaamheid en cultuur. Maar niet alleen Bhutan kan met een alternatieve index haar voordeel doen. Nederland is het tweede Europese land in de Happy Planet Index (HPI) van de New Economics Foundation uit Londen. De HPI combineert milieu-impact en welzijn. Helaas voor de lijstenliefhebbers legt de Europese toppositie op mondiaal niveau weinig gewicht in de schaal. Op de 43^e plek moet Nederland onder andere Burma, Thailand en Haiti voor zich dulden. Zo creëert iedere index zijn eigen werkelijkheid. •

Bronnen: zie www.geografie.nl